

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi

The Journal of International Social Research

Cilt: 7 Sayı: 33 Volume: 7 Issue: 33

www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581

**SANAYİ DEVRİMİ'NİN ORTAYA ÇIKARDIĞI TOPLUMSAL SORUNLARIN
EDEBİYATTAKİ İZDÜŞÜMÜ: ÉMİLE ZOLA'NIN *GERMINAL* ÖRNEĞİ**

**REFLECTIONS OF SOCIAL PROBLEMS BASED ON INDUSTRIAL REVOLUTION IN
LITERATURE: *GERMINAL* BY ÉMİLE ZOLA**

Bekir GÜZEL*

Öz

Sanayi Devrimi şüphesiz insanlık tarihindeki en önemli dönüm noktalarından birisidir. Sanayileşme ile birlikte insan gücüne dayalı üretimden makine gücüne dayalı üretime geçilmiştir. Buna bağlı olarak ekonomik alanda emek ve sermaye diye ayrılan ve birbirleri ile var olma mücadelesi içine giren iki grup ortaya çıkmıştır. Toplumsal alanda ise tarıma dayalı bir toplum yapısından sanayiye dayalı bir toplum yapısına geçiş yaşanmıştır. Böylece insana ve insani değerlere verilen önem azalmaya başlamıştır. Bunun sonucunda da pek çok toplumsal sorun ortaya çıkmıştır. Toplumsal alanda ortaya çıkan bu sorunlar da toplumlara kendisini anlatmayı temel görev edinmiş olan edebiyatın ilgi alanına girmiştir. Zira edebi eserler toplumların kolektif bilinçlerinin birer izdüşümleridir. Özellikle natüralist yazarlar bu dönemde yaşanan toplumsal değişimi büyük bir özenle gözlemlemişler ve bu değişime eserlerinde yer vermişlerdir. Fransız toplum yapısını en ince ayrıntısına kadar betimlemeye çalışan Émile Zola da bu yazarların en önemlilerinden birisidir. Bu çalışmamızda Émile Zola tarafından kaleme alınan *Germinal* adlı romandaki Sanayi Devrimi sonrasında ortaya çıkan toplumsal sorunların izleri sürülecektir ve söz konusu sorunlar romandan örnekler verilerek başlıklar halinde açıklanacaktır.

Anahtar Kelimeler: Sanayi Devrimi, Émile Zola, *Germinal*, Toplumsal Sorun, Kolektif Bilinç.

Abstract

Industrial revolution is definitely one of the most significant milestones for the history of humanity. Production based on human power was replaced with machine power by industrialization. In accordance with this, two groups of people named as capital and labor struggling for survival emerged in the field economy. Similarly; in social life, society based on agriculture was replaced with industry. Thus, individuals and values of humanity have gained little importance. These problems in social life were reflected by literature which takes depicting societies to their own people as one of the fundamental duties. Accordingly, literary works are reflections of societies' collective consciousness. This transition period was meticulously observed particularly by naturalist authors and reflected in their works. One of these prominent authors is Émile Zola who depicted French society in a very detailed way. In this study, social problems followed by industrial revolution are traced in *Germinal* by Émile Zola, and the problems are explained in titles with examples from the novel.

Keywords: Industrial Revolution, Émile Zola, *Germinal*, Social Problems, Collective Consciousness.

* Okutman, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Yabancı Diller Yüksekokulu.

1. Giriş

Bugüne kadar geçen her yüzyılda pek çok önemli olayların yaşandığı bir gerçektir. Fakat 19. yüzyılda yaşanan pek çok olay insanlığı hiç olmadığı kadar derinden etkilemiştir. Özellikle 1789 yılında gerçekleşen Fransız Devrimi'ni takip eden süreçte yayılan özgürlük, eşitlik, demokrasi, cumhuriyet ve insan hakları gibi pek çok düşünce ve kavram ilerleyen yıllarda insanlığı derinden etkileyecek gelişmelere yol açmıştır. Bu gelişmelerin içerisinde şüphesiz en önemlisi bugün de etkisi gösteren Sanayi Devrimi'dir. Zira söz konusu bu devrim sadece iktisadi ve idari alanlarda değil sanatsal ve kültürel alanlarda da etkisini göstermiş ve başta Avrupalı ülkeler olmak üzere tüm dünya ülkelerini ve toplumlarını derinden etkilemiştir. Biz bu çalışmamızda Sanayi Devrimi'nin Fransız romanı üzerindeki izdüşümünü Émile Zola'nın *Germinal* adlı romandan yola çıkarak değerlendireceğiz.

2. Sanayi Devrimi

Genel anlamda Sanayi Devrimi insan ve hayvan gücüne dayanan üretimden makine gücüne dayanan üretime geçişi ifade etmektedir. 19. yüzyıldaki Sanayi Devrimi'nin gerçekleşmesine olanak sağlayan pek çok gelişme yaşanmıştır. Örneğin 16. yüzyılda gerçekleştirilen kolonileşme faaliyetleri ve Aydınlanma Çağı ile nihayetinde gelen Fransız Devrimi, Sanayi Devrimi'nin gerçekleşmesinde çok önemli rol oynamıştır. Zira bu dönemlerde başta İngiltere olmak üzere Almanya ve Fransa'da her alanda bir dinamizm görülmektedir. Aslında gerçek anlamda bir Sanayi Devrimi sadece İngiltere'de gerçekleşmiştir. Fransa, Almanya ve Belçika gibi Batılı ülkelerde ise bilinenin aksine bir sanayileşme süreci yaşanmıştır ve bu süreç hiçbir zaman İngiltere'deki kadar hızlı ve etkili olmamıştır. Ancak her halükarda Doğu'dan gelen teknik Batı tarafından geliştirilerek yaygınlaştırılmıştır. Bu sayede geliştirilen ve kullanımı yaygınlaşan Buhar Makinesi ile kömür ocaklarındaki verim artmıştır. Bu durumda yaşanan iktisadi ve idari gelişmeleri hızlandırmıştır. Zira Avrupa Sanayi Devrimi'nin öncesinde çoğunlukla tarımsal nüfusun yoğun olduğu bir toplumsal yapıya sahiptir. Ancak yaşanan bilimsel ve teknolojik gelişmelere paralel olarak Fransız Devrimi'nin sonrasında burjuvazinin güç kazanmasıyla başta İngiliz toplumu olmak üzere Alman ve Fransız toplumları bir değişim süreci yaşamıştır. Yaşanan gelişmelere paralel olarak büyük şehirlerde yeni fabrikalar kurulmuş ve yeni maden kuyuları açılmıştır. Böylece daha fazla para kazanma ve daha rahat bir hayat sürme amacıyla kırsal alanda yaşayan nüfus kentsel bölgelere göç etmeye başlamıştır. Bu durum da kentlerde bulunan nüfusun artmasına neden olmuştur. Kentsel bölgelerdeki artan nüfus şehirlerin dış bölgelerinde banliyö (*banlieu & couron*) adı verilen yeni yerleşim yerlerinin oluşmasına neden olmuştur. Bu bölgelerde yaşayan insanların da dünya görüşünü ve yaşam tarzlarını yansıtan bir kültür ortaya çıkmıştır. Böylece banliyölerde yaşayan insanlar ile kent merkezinde yaşayanlar arasında sosyokültürel farklar oluşmuştur. Bu durum da sınıflar arasındaki eşitsizliğin gözle görülür bir şekilde artmasına ve yoksulluk, hızsızlık, gasp, cinayet ve fuhuş gibi pek çok toplumsal sorunun oluşmasına yol açmıştır. Toplumsal alanda yaşanan bu sorunlar öncelikle insana ait olan bir dünyadaki bilinmeyen gerçekleri açığa çıkarmayı hedefleyen edebiyatın da dikkatini çekmiştir.

3. Zola "Germinal"

Sanayi Devrimi neticesinde meydana gelen sosyo-ekonomik ve kültürel değişimlerin etkisi 19. Yüzyılda yazılan romanlara da büyük etki etmiştir. Émile Zola tarafından 1885 yılında kaleme alınan *Germinal* adlı roman da toplumsal alanda yaşanan bu değişimi yansıtan en önemli eserlerden birisidir. Fransa'da gerçekleşen sanayileşmenin ardından meydana gelen kırsal göç (*I'exode rural*) sonucunda insanların başta aile içi ilişkileri olmak üzere sosyal çevreyle olan ilişkileri de büyük değişime uğramıştır.

Bu değişim, 19. yüzyılda edebiyatında natüralizm anlayışının en önemli savunucularından birisi olan Émile Zola'nın da dikkatinden kaçmamıştır. Yazar romanını bu değişimin yaşandığı bir bölgeye gidip oradaki insanlar ile birlikte belirli bir süre geçirdikten sonra yazmıştır. Romanda Fransa'nın kuzeyindeki bir maden ocağında sermaye sahipleri ile uzlaşmaya varamayan maden işçilerinin hayatlarını anlatılmaktadır. Olaylar *Montsou* adı

verilen yerleşim yerinde geçmektedir. Roman Étienne adı verilen kahramanın *Voreux* maden işletmelerine gelmesiyle başlamaktadır. İş gücünün çok olduğu ve hiçbir sosyal politika önleminin alınmadığı bir dönemde sermaye sahiplerinin daha fazla para kazanma hırsı uğruna, zor şartlarda az bir ücrete kazanarak çalışmak zorunda bırakılan maden işçileri bu şartlara daha fazla dayanamayıp isyan etmektedirler. Yaşanan grevin ardından pek çok işçi ve çocuk hayatını kaybetmiştir. Buna rağmen işçiler yine aynı şartlar altında çalışmaya devam etmek zorunda bırakılmışlardır. Yapmış oldukları greve rağmen bu işçiler hiçbir hak iddia edememişler ve ilerleyen bölümlerde ayrıntılarıyla değineceğimiz pek çok toplumsal sorunla karşı karşıya kalmışlardır.

3.1. Kentleşme

Kentleşme pek çok ülkede farklı sosyo kültürel temellere dayanmaktadır; ancak İngiltere, Fransa ve Almanya gibi ülkelerde kentleşme genel olarak sanayileşme ile paralel olarak gerçekleşmiştir. Kentleşme, işgücü fazlalığına dayalı olarak işsizlik, yoksulluk, şiddet ve suç gibi pek çok toplumsal sorunu da beraberinde getirmiştir. Zira söz konusu bu toplumsal sorunların anlaşılabilmesi kent olgusunun ve kentleşmenin doğru bir şekilde anlaşılabilmesi ile doğru orantılıdır. *“Kent, topluluk olarak yaşayan insanların, ortak yaşamlarından doğan ve onların yaşam biçimleri ile şekillenen mekânlardır. Ancak kentler mekân olmanın ötesinde, tarihi, sosyal, kültürel, siyasi özellikleri de bünyesinde barındırır. Çünkü o çok karmaşık yapıya sahip olan insanın, kendisi gibi karmaşık eseridir.”* (Kaya, 2007:2) Bu tanıma paralel olarak kentleşme topluluk halinde yaşayan bu insanların ve mekânlarının sayılarının hızlı bir şekilde artış göstermesi olarak ifade edilebilir. Kentleşme büyük kitlelerin kısa süre içinde kırsaldan yapmış oldukları göç hareketi sonucunda ortaya çıkan bir olgudur. Bu yüzden sağlıklı ve düzenli istihdam politikalarının uygulanması da pek mümkün olmamaktadır. Zira ortaya çıkan toplumsal sorunların temelinde bu politikaların eksikliği yatmaktadır.

Romanda yer alan işçi aileleri İki Yüz Kırklar adlı işçi mahallesinde yaşamaktadırlar. Bu mahallede bulunan evler işverenler tarafından yaptırılmıştır ve işçilere madende çalıştıkları süre boyunca belirli bir ücret karşılığında kiralanmaktadır. Evler genellikle iki odalı ve bahçeli olacak şekilde inşa edilmiştir. Bir evde ortalama 8-10 kişi yaşadığı için aile bireylerine yönelik özel bir kullanım alanı bulunmamaktadır. Bu yüzden aile bireyleri cinsiyet ayrımı gözetilmeksizin iç içe yaşamak zorundadırlar. Genellikle bir oda yemek yemek için diğer oda ise uyumak için kullanılır. Bu evler *Germinal* adlı romanda Zola tarafından aşağıdaki şekilde betimlenmektedir.

“Buğday ve pancar tarlalarıyla çevrili İki Yüz Kırklar adlı işçi mahallesi, zifiri karanlık gecede uyuyordu. Yan yana sıralanmış küçük evlerden oluşmuş, hastane ya da kışla yapılarını andıran, geometrik biçimli, birbirine koşut üç geniş caddeyle ayrılmış, eşit büyüklükteki bahçelerle bölünmüş, dört büyük blok karanlıkta şöyle böyle seçiliyordu. İssız ovada, çitlerin yerinden kopmuş tahtaları arasında dolaşan rüzgârın iniltisinden başka ses duyulmuyordu. İkinci blokun 16 numaralı dairesinde oturan Maheulerde, hiçbir şey kımıldamıyordu. Yoğun karanlık birinci kattaki tek odayı dört bir yandan kaplamış, yorgunluktan bitkin düşmüş, ağızları açık ve üst üste uyudukları hissedilen insanları eziyordu sanki.” (Zola, 2012:12)

Zola tarafından yukarıda tanımlanan yapılara benzer pek çok ev Avrupa genelinde sanayileşmiş olan hemen her ülkede mevcuttur. Bu aileler birbirleriyle iç içe geçmiş bir şekilde yaşamaktadırlar. Bireyler sadece aynı odayı değil aynı yatakları da paylaşmak zorunda kalmaktadırlar. Bu durum yazar tarafından Maheu ailesi üzerinde okuyucuya sunulmaktadır.

“Soldaki yatakta çocukların en büyüğü olan yirmi bir yaşındaki Zacherie, on bir yaşını süren kardeşi Jeanlin’le birlikte yatıyor; sağdaki yatakta biri altı, öbürü dört yaşında iki yumurcak, Lénore ile Henri koyun koyuna uyuyor; Catherine’se kız kardeşi Alzire’le üçüncü yatağı paylaşıyordu. Alzire dokuz yaşında olmasına karşın öylesine çelimsizdi ki, böğürüne giren kamburu olmasa, Catherine zavallının varlığı duymayacaktı bile. Camlı kapı açıktı, buradan daracık bir sıçan yoluna benzeyen koridor ve ana babanın yattığı

dördüncü yatak görülüyordu; yatağın yanına da henüz üç ayını bile doldurmamış son konuğu, Estelle'in beşiğini yerleştirmek zorunda kalmışlardı.” (Zola, 2012:13)

Yukarıdaki alıntıda olduğu gibi aile bireyleri aynı yatakları paylaşmak zorundadırlar. Hatta bazı yataklar gece başka bireyler gündüz başka bireyler tarafından kullanılmaktadır. Örneğin büyükbaba Bonnemort gece vardiyasında çalıştığı için sabah çocuklar işe gidince gelip onların yataklarında uyumaktadır.

“İhtiyar gelip de yatağı bozuk görence pek sevinecektir herhalde, dedi Zacharie haince... Biliyor musun, bu işi senin yaptığını söyleyeceğim.

İhtiyar dediği gece çalışıp gündüz uyuyan büyükbaba, yani Bonnemort'du; böylece yatak hiç soğumuyor, içinde horlayan biri bulunuyordu hep.” (Zola, 2012:16)

Dr. Villermé'nin hazırladığı ve 1840 yılında yayınlanan *“Tableau de l'état physique et moral des ouvriers employés dans les manufactures de coton, de laine et de soie”* adlı raporda da yazar tarafından yukarıda anlatılan işçi evlerinin ve yaşamlarının benzerlerine rastlamak mümkündür. Bu durum bizlere yazarın romanını kaleme alırken gerçek hayata ve doğallığı ne kadar bağlı kaldığını da göstermektedir.

Kentleşmenin meydana getirdiği bazı toplumsal sorunlar ile başa çıkmak zorunda kalan bireyler, ilerleyen bölümlerde değineceğimiz, farklı toplumsal sorunların da meydana gelmesine yol açacaklardır.

3.2. Yoksulluk

Yoksulluk toplumdaki pek çok kesim gibi işçiler arasındaki en temel toplumsal sorunlardan birisidir. Günümüzdeki yoksulluk olgusunu sadece gelir azlığı ya da gelir yetersizliği gibi ekonomik parametreler ile açıklamak konunun mahiyeti itibariyle elbette ki mümkün değildir. Ancak 19. yüzyıl şartları düşünüldüğünde yoksulluğa yol açan temel neden gelir azlığı ve yetersizliğidir. Zira bu dönemde fazla işgücü nedeniyle işçiler sermaye sahipleri tarafından düşük ücret karşılığında çok uzun saatler boyunca karın tokluğuna çalıştırılmaktadır. Romanda Étienne ile Bonnemort arasında geçen diyaloglar bu durumu açık bir şekilde gözler önüne sermektedir.

- Bonnemort *“ Et yüzü gördüğümüz yok.”*
- Étienne *“Etten geçtik, ekme bulabilsek bin şükür!”*
- Bonnemort *“Doğru bari ekme bulabilsek!” (Zola, 2012:5)*

Bu dönemde işçilerin kazandıkları ücretler ailelerini geçindirmek için yeterli değildir. Bonnemort'un da ifade ettiği üzere *“[...] insan yiyecek bir lokma ekme buldu mu, haline şükredip yaşıyor.” (Zola, 2012:10)* Yoksulluk ve buna bağlı olarak açlık teması yazar tarafından romanda büyük bir titizlikle işlenmektedir ve bu temayla ilgili pek çok örnek bulunmaktadır.

“Catherine yemek dolabını açmış karar kara düşünüyordu. Biraz ekme biraz peynir vardı dolapta ama tereyağı çok azdı; oysa dördüne de öğlen için yağlı ekme gerekiyordu. Sonunda karar verdi, ekmeği dilimledi, dilimlerden birine yağ sürüp öbürüne de azıcık peynir koyup üst üste kapatmaya başladı: Böylece her sabah madene giderken götürdükleri azık sağlanmış oluyordu. Az sonra babanın kocaman azığından Jeanlin'in minik azığına doğru gittikçe küçülen keskin adalet kılıcıyla kesilmiş dört çift ekme dilimi masaya sıralanmıştı.” (Zola, 2012:20-21)

Bu romanda madende kazandıkları ücret ile temel yiyecek ihtiyaçlarını bile karşılayamayan aile avcı-toplayıcı ve tarıma dayalı toplum düzenlerinde olduğu gibi çeşitli bitkileri toplayarak veya yetiştirerek hayatta kalmaya çalışmaktadır. Örneğin, Jeanlin evden çıkarken annesinin, *“Bana bak, akşam yemeğine yabani hindiba toplayacaksın, anladsın mı? Hele bir toplamadan gel, görürsün gününü.” (Zola, 2012:117)* şeklinde sözleri işçi ailesinin karnını doyurabilmesi için toplayıcılık yaptığını göstermektedir. Ayrıca baba Maheu madendeki işinden boşa kalan vaktinde iki odalı evinin bahçesinde ücret ödeyerek alamadığı sebzeleri yetiştirerek ailesini geçindirmeye çalışmaktadır.

“Maheu öğleden sonra bahçede çalıştı azıcık. Patatesleri, fasulyeleri, bezelyeleri çoktan ekmişti; bir gün önce daldırdığı lahanaya ve marulları da o gün ekti. Bahçenin bir köşesi sebze gereksinimlerini karşılıyor, ama patates hiçbir zaman yetmiyordu.” (Zola, 2012:121)

Yukarıda örnekler ile açıklamaya çalıştığımız yoksulluk o dönemde sadece madende çalışanlar için değil hemen hemen tüm işçi aileleri için geçerli olan bir toplumsal sorundur. Bu sorunun en önemli sebebi de şüphesiz işsizliktir.

3.3. İşsizlik

İşsizlik mahiyet itibarıyla pek çok toplumsal ve bireysel soruna yol açtığı için geçmişten günümüze devletlerin önemle üzerinde durduğu bir olgudur. İşsizliğin oluşmasına yol açabilecek pek çok etken bulunmaktadır; ancak 19. yüzyıldaki işsizliğin temel problemi mevcut iş ve talep yetersizliğine karşın belirli bölgelerde oluşan aşırı nüfus artışlarıdır. Daha öncede değindiğimiz üzere Sanayi Devrimi'nin ardından yaşanan kırsal göç neticesinde pek çok tarım işçisi çalıştıkları toprakları bırakıp fabrikaların ya da madenlerin bulunduğu büyük şehirlere gelmişlerdir. Bu durum büyük kentlerdeki nüfusun hızla artmasına yol açmıştır. İş olanaklarının sınırlı olmasına rağmen iş gücünün fazla olması sonucunda Batı toplumu o döneme kadar karşılaşmadığı işsizlik sorunuyla karşı karşıya kalmıştır. Yoğun nüfuslu kentlerde yaşayan işçilerin çoğu çalışacak bir işleri oldukları için kendilerini şanslı saymaktadırlar. Bu durum da Zola'nın gözünden kaçmamıştır. Zira *Germinal* romanında iş arayan Étienne hakkında Maheu şöyle demektedir:

- *“Yaa! dedi, işte bu duruma düşmek de var işin içinde... Bir yiyip bin şükredelim arkadaş, elin oğlu anamızı belleyen şu işi bile bulamıyor.” (Zola, 2012:27)*

Ayrıca Voreux maden ocağından sorumlu mühendis Négrel'den habersiz işe alınan Étienne için *“Her gelenin işe alınmasından hoşlanmam pek... Bir daha olmasın.” (Zola, 2012:53)* şeklinde söylenmesi 19. yüzyıl sanayi toplumunda insanların iş bulma konusunda ne kadar zorlandıklarını gözler önüne sermektedir.

3.4. Çocuk İşçiliği

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nın hazırlamış olduğu el kitabında çocuk işçi *“14 yaşını bitirmiş, 15 yaşını doldurmamış ve ilköğretimini tamamlamış şahıstır.” (Cengiz, Temir, Erdin, 2011:4)* şeklinde tanımlanmaktadır. Maalesef çocuk işçiliği sadece günümüze özgü bir sorun değildir. Tarihsel boyutta bakıldığında zaman aslında ilk çağlardan beri varlığını sürdürmektedir. 16. ve 17. yüzyılda özellikle Amerika'da köleliğin yaygınlaşmasıyla önemli bir sorun haline gelmiştir. Ancak en tehlikeli boyutuna Sanayi Devrimi'nin ve sanayileşme hareketini gerçekleştirdiği 18. ve 19. yüzyıllarda ulaşmıştır. Zira bu dönemde Avrupa'da ve Amerika'da kölelik yasaklanmaya ya da engellenmeye çalışılmıştır. Bu durum da sermaye sahiplerini ihtiyaçları olan ucuz işgücünü başka kaynaklardan temin etmeye yöneltmiştir. Bu noktada devreye maalesef kadınlar ile çocuklar girmektedir. Ancak özellikle çocukların bu amaç için kullanılmalarda ilerleyen yıllarda toplumların vicdanında onarılmaz yaralar açılmasına ve insanlık onuru ile insani değerlerin sorgulanmasına yol açmıştır. Bu dönemde 5-6 yaşındaki çocuklar aileleriyle birlikte ya da tek başlarına fabrikalarda çalışmaya başlamışlardır. Çocukların çalışma süreleri günlük 17-18 saate ulaşmıştır. Haftanın her günü aynı işi yaparak saatlerce çalışmak zorunda kalan bu cılız bedenler çok geçmeden hayatlarını kaybetmişlerdir. Pek çok işte çocukların tercih edilmesinin en önemli sebebi şüphesiz ki onlara ödenen ücretlerdir. Zira işverenin çocuklara ödediği ücret neredeyse yetişkin bir kişiye ödediği ücretin üçte biri kadardır.

- *“Şey, beş param kalmadı, biliyor musun? Üstelik bugün daha pazartesi: İki haftalığı almamıza altı gün var daha yani. O kadar adam, topu topu dokuz frank getiriyorsunuz eve. Oysa on kişiyiz, nasıl kalkarım ben bu işin altından?”*

- “ Dokuz frank mı? diye bağırdı Maheu. Zacharie’yle ben üçer frank alıyoruz: Eder altı frank... Catherine’le babam ikişer: Etti mi dört dört, altı daha, eder on... Bir frank da Jeanlin getiriyor, eder on bir.” (Zola, 2012:18)

Jeanlin Maheulerin 11 yaşındaki oğludur ve ailesiyle birlikte madende çalışmaktadır. Baba Maheu ile 21 yaşındaki abisi Zacharie günlük üç frank yevmiye alırken Jeanlin sadece bir frank yevmiye almaktadır. Bu alıntı 19. yüzyıldaki çocuk işgücünün ne kadar ucuza mal edildiğinin ortaya konulması açısından oldukça önemlidir. Fransız Hükümeti tarafından bu döneme ait çalışmalar yapmak üzere görevlendirilen resmi raportörlerden Dr. Villermé ile Dr. Penot’nun hazırlamış oldukları raporlarda da ücretlerin benzer şekilde oldukları görülmektedir. Zola söz konusu romanında Jeanlin gibi pek çok çocuğun da madende çalıştırılmak üzere istihdam edildiğini belirtmektedir.

“Üç postasıydı bu gelenler, kuyu yine insan yutmaya başlamıştır, tesviyeciler, bölük bölük ayrılıp, kazmacıların yerini alacaklardı madende. Maden hiçbir zaman boş kalmazdı zaten, pancar tarlalarının altı yüz metre aşağısında, gece gündüz kayaları oyan insan-böcekler bulunurdu. Çocuklar en öndeydi. Jenalin Bébert’e tütüün aşırabilmek için hazırladığı karışık tasarıyı anlatıyor; Lydie de saygılı bir yüzle, biraz açıktan onları dinliyordu.” (Zola, 2012:67)

Küçük vücutlarının dar dehlizlerden ya da galerilerden geçebilmelerine olanak sağlaması çocukların özellikle madenlerde acımasızca çalıştırılmalarına yol açmıştır. Yeni bir galeri açılacağı zaman küçük galerilerde rahat hareket ettiklerinden dolayı galerilere ilk önce çocuklar gönderilmekteydi. Onların açtıkları dehlizler büyükler tarafından genişletilmekteydi. Ancak bu durum henüz payandalama yapılmamış galerilerin çökmesine ve çocukların madende ölmelerine yol açmaktaydı. Ayrıca açılan galerilerde ortaya çıkabilecek olası grizu kaçakları sonucunda oluşan patlamalardan ilk önce çocuklar etkilenmekteydi. Örneğin *Germinal*’de Voreux madeninde meydana gelen göçükte 11 yaşındaki Jeanlin ağır bir şekilde yaralanmıştır.

“Bébert katarını bırakmış, bağırarak koşuyordu:

- Jeanlin toprak altında kaldı! Jeanlin toprak altında kaldı!

Maheu tam bu sırada Zacharie ve Etienne’le birlikte bacadan inmekteydi. Korkunç bir umutsuzluğa kapıldı, tek bir lafı yinelemeye başladı:

- Hay dinine yandığımın! Hay dinine yandığımın!” (Zola, 2012:196)

Yukarıda yer alan örneğe benzer pek çok üzücü olay çocukların tehlikeli işlerde çalıştırılmaya başlandığı ilk günlerden beri yaşanmaktadır ve maalesef günümüzde de yaşanmaya devam etmektedir.

3.5. Aile İçi Şiddet ve İletişimsizlik

Aile içindeki bir bireyin ya da bireylerin diğer bir bireye ya da bireylere yönelik yaptıkları rahatsız edici her türlü fiziksel, cinsel veya psikolojik müdahale aile içi şiddet bağlamında değerlendirilebilir. Zira aile içi şiddet “sadece mevcut veya çözülmüş ilişkiler içinde değil, aynı zamanda aile içerisinde yetişkinler ile çocuklar arasında veya yetişkinler ile yaşlılar veya özürlü insanlar arasında gelişen her türlü şiddeti kapsamaktadır.” (http://www.gewaltpraevention.lu.ch/stopp_gewalt_broschure_t.pdf). Aile içi şiddet temelde bir insan hakları ihlali olarak da değerlendirilmelidir. Yapılan araştırmalar aile içi şiddetin işsizlik, yoksulluk ve alkolizm gibi pek çok nedeni olduğunu ortaya koymaktadır. Aile içi şiddet geleneksel aile yaşantısının terk edilmesi sonucunda oluşmaya başlayan sanayi toplum düzenine dayalı aile yapısı içerisinde yaygın olarak karşılaşılan bir sorun haline gelmiştir. Aile içi şiddet zamanla aile içindeki bireyler arasındaki iletişimsizliği de beraberinde getirmektedir. Uzun çalışma saatleri, geçim sıkıntısı ve alkolizm gibi nedenlerden dolayı sağduyularını kaybeden bireyler her an aile içindeki bir başka bireye karşı şiddet uygulama eğiliminde

olmaktadır. Yukarıda değindiğimiz diğer sosyal sorunlar gibi bu durum da Zola'nın dikkatinden kaçmamaktadır.

" Hâlâ ağlayan Estelle'in zırlıtısına kızan Maheu:

- *Sussana be piç kurusu! diye bağırdı.*

O da Bonnemort gibi ufak tefekti, kısacık kesilmiş sarı saçları altındaki yassı ve soluk yüzü, taş gibi sağlam kafasıyla tıpkı babasıydı. Çocuk, tepesinde dolaşan o boğum boğum, upuzun kollardan korkmuş, daha çok bağıırıyordu.

- *Rahat bırak şunu, sen de biliyorsun ki, canı istemedikçe susmaz, dedi Maheude yatağın ortasına doğru kayarak. "* (Zola, 2012:17)

[...] Sesi gittikçe yükseliyordu, çünkü Estelle'in uluması hepsini bastırmaya başlamıştı. Dayanılmaz hale gelmişti çocuğun çığlıkları. Maheu birden bunun farkına vardı, deli gibi koşup beşikteki kızı kaptı, hırsından sözcükleri birbirine karıştırarak yatağa, anasının yanına fırlattı.

- *Al şunu, yoksa ayağımın altına alıp ezeceğim... Hey Tanrımın cezası velet, hey! Hiçbir derdi yok, canı çektiği zaman sütünü emiyor, yine de herkesten fazla bağıırıyor be!* (Zola, 2012:19)

Yukarıdaki örnekte görüldüğü üzere yoksulluk içinde var olma mücadelesi veren ailelerde ebeveynler bilerek ya da bilmeyerek, isteyerek ya da istemeyerek çocuklarına karşı şiddet uygulamaktadırlar. Ailelerin çocuklarına yönelik uyguladıkları şiddetin yanı sıra aile bireyleri eşlerine ya da birlikte yaşadıkları sevgililerine yönelik de şiddet uygulamaktadırlar.

"Şaşkına dönen Maheude'le Etienne oldukları yerde kalakalmışlardı. Chaval deli gibi kapıya doğru itiyordu Catherine'i. [...]

Catherine'in bileğine yapışmış, hırsıyla sarsıyor, dışarı sürüklemeye çalışıyordu. Kapı ağzında yeniden durdu, geri dönüp iskemlesine çivilenmiş gibi duran Maheude'ün yüzüne baktı." (Zola, 2012:240)

Aile içi şiddete paralel olarak ortaya çıkan aile içi iletişimsizlik zamanla aile bireylerinin birbirlerine karşı kayıtsız davranmalarına da yol açmaktadır. Yukarıdaki örnekte de görüldüğü üzere Bayan Maheude birlikte yaşadığı sevgilisinden şiddet gören kızı Catherine'i kurtarmak için hiçbir şey yapmamaktadır. Bu davranış aile içinde yaşanan kayıtsızlığa bir örnek olarak Zola tarafından *Germinal* romanında işlenmektedir.

Yaşanan bu kayıtsızlığın şüphesiz başka nedenleri de bulunmaktadır. Örneğin vardiya sistemi ile çalışan aile bireyleri genellikle farklı saatlerde çalıştıkları için sadece haftalık ya da dini tatillerde bir araya gelebilmektedirler. Bu durum aile içi iletişimsizliğin ve kayıtsızlığın temel sebepleri arasında değerlendirilebilir. Zola söz konusu bu durumu romanında aşağıdaki şekliyle okuyucuya sunmaktadır.

"Çalar saat yediyi vurdu, Alzire'e yardım etmeye kalkan Lénore'la Henri tabaklardan birini kırdığı sırada Bonnemort Baba içeri girdi, yemek yiyip madene dönmek zorunda olduğundan, hemen sofraya oturalım dedi. Bunun üzerine, Maheude kocasını uyandırdı.

- *Eh, biz yiyelim bari!.. Evin yolunu bulacak kadar büyüdüler nasıl olsa. Ama salatanın gelmeşi kötü işte!"* (Zola, 2012:123)

Yukarıdaki örnekte akşam yemeği için aile bireylerinin eve gelmesini bekleyen Bayan Maheude saatin ilerlemesi sonucunda çocuklarının hepsi eve gelmeden yemeğe başlamaktadır. Böylece tarıma dayalı ya da geleneksel toplum yapısında olduğu gibi aile bireylerinin hepsinin katıldığı yemekler önemini yitirmektedir. Bu durum da yukarıda bahsettiğimiz aile içi şiddet, iletişimsizlik ve kayıtsızlık pek çok sorunun ortaya çıkmasına neden olmaktadır.

3.6. Suça İtilen Çocuklar ve Çocuk İstismarı

Çocuk suçluluğu sadece bugüne özgü bir toplumsal sorun değildir; ancak bugün gelinen noktada genç suçluluğu ile birlikte dünya genelinde sıkça tartışılan ve üzerinde ciddi çalışmalar yapılan bir sorun haline gelmiştir. Zira “ruhsal, zihinsel, fiziksel yönden tam bir olgunluğa erişmemiş toplum içindeki rol ve görevlerini henüz kavrayamamış olarak nitelendirebileceğimiz ergenlik çağındaki çocukların suç işlemesi toplumlara suç ve suçluluk konusu üzerinde ayrı bir dikkatle eğilmeye itmiştir.” (Kunt, 2003:10)

Aile denetiminden ve gözetiminden yoksun olarak yetişen çocuklar genellikle yakın arkadaş çevreleri tarafından suça itilmektedirler. Ayrıca küçük yaşlardan itibaren iş hayatı içersinde yer alan çocuklar da kendilerinden yaşça büyük olan bireyler tarafından ya suça itilmekte ya da çeşitli yollarla istismar edilmektedirler.

“Jeanlin, boş bir arsanın kıyısına kurulmuş Açık hava meyhanesinden ardiç rakısı çalmak üzere Bébert’le Lydie’yi kışkırtıyordu. Catherine kardeşine iki tokat atana dek, küçük kız içki şişesini kapmış, tabanları yağlamıştı bile. Bu yumurcakların sonu hapishaneydi canım!” (Zola, 2012:160)

[...] “Yol sonunda boş kalmıştı, hemen Bébert’i gönderdi.

- Hadi, koş! Asıl şu balığın kuyruğuna! Ama dikkat et, cadı karının süpürgesi var!

Talihlerine o gece hava zifiri karanlıktı. Bébert yıldırım hızıyla koştu, balığın kuyruğuna asıldı, ipi kopardı. Bu ipe yapıştı, balığı uçurtma gibi uçurarak koşmaya devam etti, dörtnala kalkan ötekiler de ardına düştüler.” (Zola, 2012:278)

Yukarıdaki örneklerde de açık bir şekilde görüldüğü üzere başıboş bırakılan ve arkadaşları tarafından kışkırtılan çocuklar suça itilmektedirler. Sanayi toplum yapısına dayalı düzende yetişen bu çocuklar sadece suça iletilmekle kalmayıp aynı zamanda çeşitli yollarla cinsel istismarlara da maruz kalmaktadırlar. Çocuk istismarı Dünya Sağlık Örgütüne göre 18 yaşının altındaki bireylere yönelik bireyin yaşamını doğrudan etkileyen eylemleri ifade etmektedir. Daha geniş bir ifadeyle çocuk istismarı 18 yaş altı bireylerin sağlıklı bir yaşam sürmesine ve kişisel gelişimine engel olabilecek her türlü fiziksel, duygusal ve cinsel yönden kötüye kullanmasını kapsamaktadır. (<http://www.who.int/mediacentre/factsheets/fs150/en/>) Çocuk istismarı *Germinal* romanında Zola tarafından pek çok açıdan ele alınan bir sorundur. Aşağıdaki örnek çocuklara yönelik cinsel istismarın bir boyutunu ortaya koymasından oldukça önemlidir.

“Volcan dar ve uzun bir meyhaneydi, en dipteki sahnede Lilleli sokak kızlarının en döküntülerinden beşi hemen hemen anadan doğma bir durumda, çirkin hareketlerle oynayıp şarkı söylüyordu; [...] Meyhane özellikle tumbacılar, kömür kırıcı delikanlılar, hatta on üç on dört yaşındaki vargelci oğlanlar göze çarpıyordu ve tabii burada biradan çok ardiç rakısı içiliyordu. Aile düzeni bozuk, uçkuruna düşkün bazı yaşlı madenciler de gençler arasına katılma yürekliliğini göstermişti.” (Zola, 2012:158)

Volcan adı verilen meyhanede aile yapısı bozuk, uçkuruna düşkün madenciler ve diğer çocuklar ile gençler tarafından cinsel istismara uğrayan Lilleli kızların anlatıldığı bu satırlar 19. yüzyılda Fransız toplumunda yaşanan çürümüşlüğü ve kokuşmuşluğu ortaya koymasından da oldukça önemlidir.

4. Sonuç

Sonuç olarak Sanayi Devrimi’nin ortaya çıkardığı toplumsal sorunların edebiyattaki izlerini sürdürdüğümüz bu çalışmamızda bugün bile varlığını sürdüren pek çok toplumsal sorunla karşılaşmıştır. Bu sorunlar kentleşme, yoksulluk, işsizlik, çocuk işçiliği, aile içi şiddet ve iletişimsizlik, suça itilen çocuklar ve çocuk istismarı başlıkları altında toplanmış ve romandan örnekler verilerek açıklanmıştır. Bu çalışmadan hareketle 18. ve 19. yüzyıllarda ortaya çıkan gelişmelerin toplumsal hayatları nasıl etkilediği ve etkilemeye devam ettiği de görülmektedir. Zira Toplumsal alanda mevcut olan sorunlar alınan sosyal politika önlemleri ve uygulanan

sosyal hizmet uygulamaları neticesinde bugün bazı Batılı ülkelerde kısmen engellenmiş olarak görülse de evrensel boyuttaki mahiyeti ve ciddiyeti devam etmektedir.

Natüralist romanın en önemli örneklerinden biri olarak değerlendirilen *Germinal* romanında Zola geçmişten günümüze ışık tutmuş ve natüralist yazının nasıl olması gerektiğini kullanmış olduğu anlatım tarzı ve kurgusuyla ortaya koymuştur.

KAYNAKÇA

- CENGİZ, Mehmet & Temir, Arif & Erdin, Birsen (2011). 30 Soruda Çocuk ve Genç İşçilere Özel Çalışma Koşulları, Ankara: T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Yayın No:37.
http://akademik.maltepe.edu.tr/~mustafakosem/MSAG_108-Ergonomi/Is_Teftis-Cocuk.pdf [15.07.2014]
- Kaya, Erol (2007). Kentleşme Ve Kentlileşme, İstanbul: Okutan Yayınları, s. 2
- KUNT, Veysel (2003). Suç Ve Çocuk, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler ENSTİTÜSÜ Sosyal Antropoloji Ana Bilim Dalı. Ankara.
- Villermé, Louis-René, (1840). Tableau de l'état physique et moral des employés dans les manufactures de coton, de laine et de soie. Textes choisis et présentés par Yves TYL.
- ZOLA, Émile (2012). *Germinal* (Çeviren Bertan Onaran) Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
http://classiques.uqac.ca/classiques/villermé_louis_rene/tableau_etat_physique_moral/villermé_tableau_ouvriers.pdf [16.07.2014]
- http://www.gewaltpraevention.lu.ch/stopp_gewalt_broschure_t.pdf [14.07.2014]
- <http://www.who.int/mediacentre/factsheets/fs150/en/> [17.07.2014]
- <http://sosyalpolitikainfo.files.wordpress.com/2010/06/issizlik.pdf> [18.07.2014]
- http://www.sgg.gov.tr/wps/wcm/connect/85034ee9-da80-48ba-ba4a-e19d1fd4d77f/makale_1.pdf?MOD=AJPERES [16.07.2014]